

SNOVANJA SNOVANJA SNOVANJA

SNOVANJA SNO

POGOVORI O KULTURI

SNOVANJA

KRANJ — 9. II. 1972

Janez Povše

Teden slovenske drame v programu prireditev ob slovenskem kul- turnem prazniku

V naši kulturni dediščini, ki aktivno živi tudi v današnjem prostoru in ki ga posredno usmerja v njegovih načrtovanjih, zavzema delo in razmišljanje dr. Franceta Prešerna posebno mesto. S svojimi kulturno-političnimi odločitvami in predvsem s svojim ustvarjanjem, uravnoteženo zasidranim med kozmopolitsko širino in specifično-domačo izvirnost, je naš največji pesnik brez dvoma harmoničen primer svetovljansko-domačijske sinteze. V času, ko v iskanju kulturne poti nimamo od okostenelih tradicionalnih vzorov in mehničnega posnemanja njihove miselnosti pa do povsem skrajnih in brezprizivnih novih idej, ki naj v celoti zanikajo vse, kar je bilo pred nami, je primer našega velikega misleca in umetnika dovolj nazoren, oprijemljiv in na nek način tudi poučen. Princip omenjene sintetične sposobnosti razmišljanja na področju ustvarjanja in odločanja je tisti, ki ostaja aktualen in poraben za vse

naslednje generacije. Ugotavljanje konkretnih, v vsakem času novih in pojavno drugačnih življenjskih kombinacij pa je seveda naloga vsake generacije posebej in je ni mogoče najti razrešene v preteklosti.

Z ozirom na vsa ta dejstva je prav, da je naše praznovanje dela in spomina tega izjemnega človeka v zakladnici narodne kulture dostojno preproste veličine, ki jo njegova podoba predstavlja. Prav je, da to praznovanje zajame in združi vse tiste kulturne dejavnike gorenjskega prostora, ki tako ali drugače stremijo k združevalnemu značaju kulturne dejavnosti. Mogoče ni odveč poudariti prav združevalno obeležje tega praznika, zakaj samo na ta način je ta praznik v duhu človeka, katerega spomin in delo praznujemo. Koncentracija kulturnih sil, organsko in samoiniciativno pristopanje k istim ali vsaj podobnim človeškim ciljem, ne glede na različice miselnosti ali načina dela, je brez dvoma neizrečeni smisel vsakega kulturnega delavca.

V skladu s tem prepričanjem bi bilo v bodoče smiselno razmišljati o enotnem naslovu ali okviru praznovanja Prešernovega dne, o enotnem okviru, ki bi združeval vse mogoče dejavnosti pod geslom istosmiselnega obeležja in pomena ter omogočal pobudam vsakršne kulturne dejavnosti ustrezno realizacijo. Že na samem področju Kranja živi in dela ogromen kulturni potencial, nemara trenutno ne dovolj povezan v smislu sodelovanja posameznih kulturnih zvrsti, kulturni potencial, ki bi lahko prav v okviru praznovanja Prešernovega spomina s enotnim nastopom ustvaril še večje dosežke, kot jih je ob tem dnevu ustvarjal doslej, istočasno pa na ta način posameznim dejavnostim pomagal do še večje prodornosti.

Prešernovo gledališče je že lani uspelo z idejo »Tedna slovenske drame«, s prireditvijo, ki je letos pridobila razgovor oziroma srečanje slovenskih gledaliških delavcev in pa sintezo poklicnega gleda-

(Nadaljevanje na naslednji strani)

• poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija • poezija

Pavel Lužan

Izzivam spečega

spanje
prijetno spanje
sladko spanje

nič več
in nič

ničesar v zameno
nobene izbire
ničesar naprodaj

ker tako je določeno za prihodnost

1. prvi korak drugi korak tretji korak
ura je 4 ura je 5 ura je 6
večeri se
noč je
dani se
dan je
beda je bes je beseda je
SIGNAL JE

in pričanja se poslušanje
meso in kri posli in ljubezen
pripravljenost in neposlušnost
o gospod noža curka krvi **NISEM VDAN**
NISEM UPORABEN
nisem tvoj vojak
nisem pripadnik nisem naseljenec **NI** krivda
ni moja
ni tvoja

je čas v mojih očeh ki vidijo
v ušesih ki poslušajo
v ustih ki govorijo
v rokah ki rokujajo
v nogah ki hodijo
GREJO

2. dajmo
dajmo si danes
duška življenja bitke

brez večno uporabnih besed
lok puščica tarča
roke oči elektronski možgani
avtomati molitev buda kristus
kri
iz krvi bratje v avtomatih
brez mater zgodovine
KLATEZI ZALJUBLJENCI NEVOJAKI

sesalci prahu
zažigalci svojih teles
ljubimeci svobode pilati

sestavljavci programov potovanja
ki določajo leta in let
na praznem nebu rekvizitov
izpraznjene duše svobodnega časa

zakaj sreča v množici
je združitev poslov z obiljem
in začetek
POGON

3. pomlad je
poletje jesen zima
vzhajajoče sonce polnočni kavboj
NA STIRI OČI

iztečena ura uporabnih junakov
za prazno mizo ob praznih krožnikih
za srečo ob razbitih kozarcih dušah mestih
JE znova navita ura

za drugačno srečo v bitki
je znova navita kukavica
KUKU
KUKU
KUKU

v kroženju v križarjenju

moja ljubezen
tvoje srce tvoja usta tvoje besede
peneča kri moje besede tvoje mleko
besede s krvjo zapisane
s prahom zabrisane
ob vsaki zmagi
avanturi
dobičku
slabosti norosti

SO TU kakršne so
SMO TU kakršni smo

na severu z lišaji
na jugu z lovorom
razgreti pod zvezdami
ob kresni noči sredi vojne
sredi srca
strele z jasnega

z imenom
brez imena
brez strehe nad zemljo
brez koledarja
gordijcev prometnih konic

v bližini vsega
bližina vsega

lisice
kače
levi

4. proti tebi grem
in bežiš pred menoj

proti sebi grem
in greš za menoj

brez besed
brez odziva

se čas zbira na lovu
tam kjer hodijo noge
in kjer noga še ni stopila
v vsem kar zgrabijo roke
in kar roka ni naredila
ker čas ni svetloba vsega
ampak je tu
v izmerjenih sencah
sredine dneva
NAJBЛИŽJA SMRT

5. Izzivam spečega
pravim Izzivam spečega
in vidim Izzivam spečega
slišim Izzivam spečega
tipam voham okušam Izzivam spečega
in grem naprej

izzivati
in se udeležiti boja za svobodo
romanja prek barikad
samosežiganja
življenja na čnu oceanov

zakaj čisto drugačna smrt je:
biti v sahari
in obstati v atomski svobodi
tam je vse v prahu

Jaka Torkar: ilustracija h Klinarjevi pesnitvi
Rdeča kantata

Jaka Torkar: ilustracija h Kilnarjevi pesnitvi
Rdeča kantata

Sahara

1. podnevi ponoči
so pripravljene roke
svet na grmadi
noge v stopinjah
črnih bratov belih sester

nabrušeno kopje
skrito orožje

bitja pripravljena na smrt
na kruh na ljubezen
na to kar je
2. čutim poletje
narasle vode razmehčane letnice
široko odpiranje znojnic
da znoj teče teče
ogelj v krvi
iz krvi beseda

s katero odpiram vrata podiram zidove
in svetim gorim
zakaj ona je v meni
ko sem v njej

kakor so trdnjave presenečene straže
orožje upanje stoječa voda
moji bratje obsedenci spominov
angeli v živalskem molku
ko se morje odpre

letina ostaja v zemlji
in na smetiščih cvetimo
prijatelji zveri

izmerjena senca
na soncu
3. večer nima rok
večer nima nog
zato nas izmišljotine
ne dvignejo k orožju
le zaspimo ali sanjamo stojé
ker večer ni prazen prostor
ker večer nima meja
nima nobenih žil nobene krvi

čeprav zreš v večer in trdiš drugače
ko potuješ v sahari in nasedaš zgodovini
da umiraš za to česar ni
in izgubljaš
v največji predstavi na svetu

ki jo določajo sence v preostali svetlobi
ko greš po svetu

Jaka Torkar: ilustracija h Kilnarjevi pesnitvi
Rdeča kantata

france pibernik

creina citicae prepisi prevodi ponaredki

sem dolgo hupal in se gual.....

(Nerešerp Ecnarf)

VODABETONPESE M ESEPNOTEBA DOV
NAPORNAPOEZIJ A JIZEOPANROPAN

igrasejezačel a lečazejesargi
koruzanočinda n adničonazurok
vražjepodobic e cibodopejžarv
takolepejdvlf t flvdjepelokat
sajneseštevam o mavetšesenjas
ampaklemnožim o mižonmelkapma
indelimosstoz a zotssomiledni
južnosadjetoj e jotejdasonžuj
uvozsivesolat e taloseviszovu
abobarheološk i kšoloehraboba
eksponatnatrg u grtantanopske
cesarjaalisko k oksilaajrasec
vmorskoglobin o nibolokoksromv
imetibaročneg a genčorabitemi
očetaavsinism o msinisyatečo
videlitaškent a tnekšatilediv
lebenetkevoত্র o trovektenebel
škiigracisemgo r ogmesicrglikš
sevseđpajihbo š obhijapdesves
vidusimolufig o gifulomisudiv
izprstokakovj e jokakvotsrpzi
lepdanzagojzd a dzjogaznadpel
slabodržipasj o jsapižrdabals
zalegodvignis e singivdogelaz
dvignisehouho u ohuohesingivd
hvalačrnaočal a lačoanrčalavh
takorekočhval a lavhčokerokat
jeral a larej

PREVOD IZ GOMRINGERJA

1

brez napake v sistemu
rbez napake v sistemu
rezb napake v sistemu
rezn bapake v sistemu
rezn abpake v sistemu
rezn apbake v sistemu
rezn apabke v sistemu
rezn apakbe v sistemu
rezn apakeb v sistemu
rezn apakev b sistemu
rezn apakev s bistemu
rezn apakev s ibstemu
rezn apakev s isbtemu
rezn apakev s istbemu
rezn apakev s isteblmu
rezn apakev s istembu
rezn apakev s istembub
brez napake v sistemu

2

brez napake v sistemu
brez napake v usistem
brez napake v musiste
brez napake v emusist
brez napake v temusis
brez napake v stemusi
brez napake v istemus
brez napake v sistemu

ČESIVIŠJI

česivišji sivišji
višjisi česivišji
česivišji sivišji
višjisi česivišji
čečečéti

KADAR PRAVIČNIKI

hhhh-r-r-r-r-r-rr
ssssssssssssssssss....
hhhhhhhhh-r-r-r-rrr
ssssssssssssssssss....
hhhh-r-r-r-r-r-r-r
ssssssssssssssssss....
hhhhhhhhhhh-r-r-r-rrr
ssssssssssssssssss....
hhhhhhh-r-r-r-r-r-r-rrR
kh-kh--dejnomic-hhhrrrssrrR

TRI MET RIČ NIP ROJ EKT

sev eđa tri kot nik ima
tri kot etr ist ran ice
tri ogl išč aen opl ošč
ino ine nob seg tri kot
nik jet udi bes eđa rec
imo dra msk itr iko ton
ona ona liz apl etv rhr
azp let ska tas tro foa
lit udi sfe rič nid vok
otn ikz dve mak oto maz
dve mas tra nic ama zen
opl ošč ino zen ino bse
gom kje vve čje mpr ost
oru ali pak arv pra zno

ERNST JANDL WIEN

i love concrete
i love pottery
but i 'm not
a concrete pot
(pv)

PROJEKCIJA NEČISTIH ZNAKOV

eaioeei
aeaeoee
aiaiiie
+ lkksmglrč
đjvprprst
npsttrvrstč

lekakosimogelreči
đajetakoprenrosto
napsatitriivrstičice

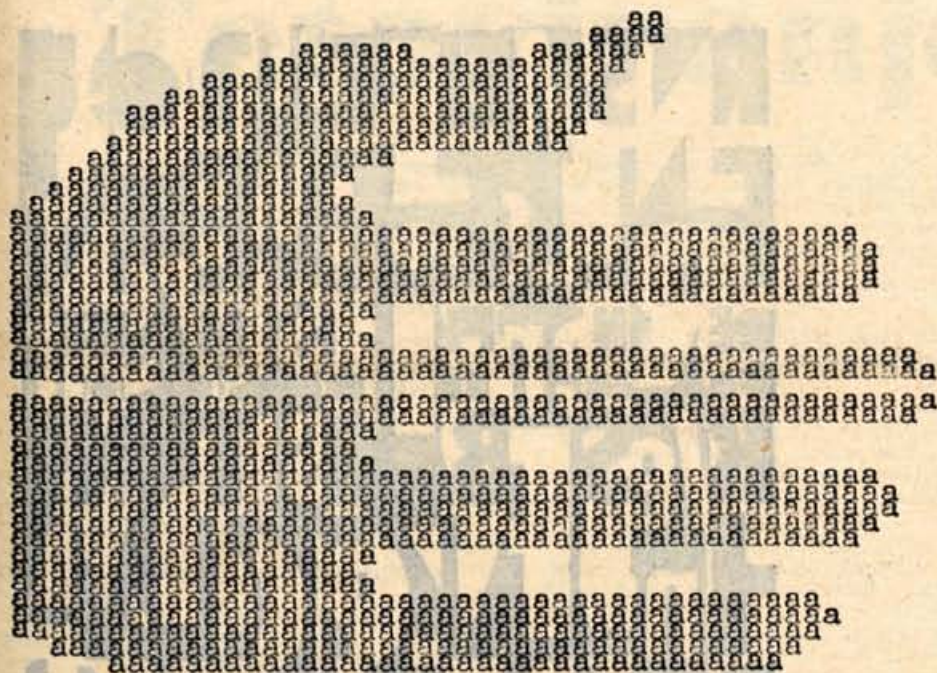
A-R-A-B-O-PROJEKCIJA

ababa . . . 12 12 1
ebebe . . . 62 62 6
ibibi . . . 10210210
obobo . . . 16216216
ububu . . . 22222222

ASTRALNO PISMO MLADENKI

5 18 1 8 1
14 10 3 12 1
10 14 1 14
21 6
18 1 5
19 1 14 16
21 22 16 11
11 1 15 6 24

roka-rokavi

r-plankton

Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
 Le malo vam jedila, bratje, hranim;
 branih smo se dolgo brez podpore,
 kdor hoče se podati, mu ne branim;
 kdor hoče vas dočakat temne zore,
 neproste dni nočem enake,
 ne branim n.a., al jutra čakat more.
 Zvesto srce in delovno ročico
 za doto, ki je nima milijonarka,
 bi bil dobil z izvoljeno devico;
 iz krajev niso, ki v njih sonce sije;
 cel čas so blagih sapic pogrešvale,
 oddajale so utrjene jih skale,
 viharjev jeznih mrzle domačije.
 Iz srca svoje so kati pognale,
 skrivaj so pesmi jo razodevale.
 Vendar peti on ne jenja;
 grabte dnarje vikup gotove,
 kupovajte si gradove,
 v njih živite brez trpljenja!
 Koder se nebo razpenja,
 grad je pevca brez vratarja,
 v njem zlatnina čista zarja,
 srebrnina rosa trave,
 s tem posestvom brez težave
 on živi, umrje brez dnaria.
 Strune, milo se g.asite.
 milo, pesmica, želuj;
 srca bolečine skrite
 trdosrčni oznanjuj:
 kak blede mi moje lice,
 kak umira luč oči,
 kak teko iz njih solzice,
 ki ljubezen jih rodi;
 in kak ve, ki bi nje hvalo
 rade pele zanaprej,
 ak se ne usmili kmalo
 morte vtihniti vekomej!
 Rožice cveto vesele
 le ob času letne mlade;
 leto pošlje piš in strele,
 lepo cvetje jim odpade.
 Obraz mili
 tvoj po sili
 mi je vedno pred očmi;
 v hram poglcite,
 mi povejte,
 zvezde, al res ona spi;
 al posuša,
 me le skuša,
 al za drugega gori.
 Kaj od mene proč oko,
 preč obraz obračaš mili?
 Kdo te mene ljubiti sili?
 Rajši koj mi daj slovo.
 Zale misli v srcu ni;
 saj ni pred bilo veselo,
 ko se zate je unelo,
 naj ne bo prihodnje dni!
 So zvezde sestrice,
 mu mesec je brat,
 ni dano mu ptice
 si ljubico zbrat.
 Tak pevec se trudi,
 samotni živi,
 se v slavi, ko zgrudi
 ga smrt, prerodi. —
 Zmerom svojo goni slavček
 zmerom od ljubezni bije
 srcu sladke melodije.
 Ne omeče je lica obledene,
 ne pesmi žalostnih glasovi mili
 in ne oči, od spanja zapuščene,
 solze ne, ki teko iz njih po sili.
 In gnale bodo nov cvet bolj veselo,
 ko rože, kadar mine zima huda
 in spet pomlad razklada svoja čuda,
 razsipa po drevesih cvetje belo.
 In toplo sonce vabi ven čebelo,
 pasur rumene zarje ne zamuda,
 v grmovju slavček poje spet brez truda,
 veselo preleti naturo celo.
 Stanu
 se svojega spomni, trpi brez miru.
 Prijatelj obrodile
 so trte vince nam sladko,
 ki nam oživlja žile,
 srce razjasni in oko,
 ki utopi
 vse skrbi,
 v potrth prsiah up budil!
 Sam se po železni cesti
 vozil bom od nas do nas;
 drugo ljubco v vsakem mesti
 imel bom za kratek čas.

● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● pre

Džuničiro Tanizaki

Tetoviranje

Džuničiro Tanizaki, japonski pisec svetovnega slovesa, se je rodil 1886 v starem delu Tokija v družini trgovca z rižem. Medtem ko je študiral na cesarski univerzi v Tokiju, je sodeloval pri izdajanju revije »Nove misli«. V tistih letih so bili njegovi vzorniki predvsem pisatelji zahodnega sveta Poe, Wilde in Baudelaire. Po strahovitem potresu 1923, ko se je preselil v Kyoto, se je začel ukvarjati s staro japonsko literaturo.

Njegova najpomembnejša dela so **Otok Iutk**, **Sestre Makiokove** (tudi v slovenskem prevodu), **Ključ** in **Dnevnik starega norca**.

Za Tanizakija je značilno opisovanje erotičnih čudaštev. Ne le razvpiti roman **KLJUČ**, še vrsta drugih del razodeva osupljivi mazohizem in nagon po samouničevanju, ki ju zasledimo tudi v zgodbi **Tetoviranje**.

Bilo je tedaj, ko je ljudi še prevečala plemenita krepkost lahkomyšelnosti, da se niso tako kot danes neusmiljeno gnali v boju za obstoj. Vsakdo se je trudil, da bi bil čim lepši, in nekateri so še v tem celo tako daleč, da so se dali tetovirati. Drzne linije in sijoče barve so plesale na goli koži ljudi tistega časa.

Tedaj je živel nadarjen mlad možki, Seikiči po imenu, ki je bil pravi mojster v tetoviranju. Vseposod so ga slavili kot umetnika in mnogo človeških teles, ki jih je razgalil, je njegovemu čopiču in igli služilo za igro znanja in fantazije. Pretežna večina tetoviranih, ki so bila nagrajena na raznih razstavah, je bila delo njegovih rok.

Včasih je delal Seikiči kot slikar v šoli lesorezcev Tojokuna in Kunisada. Čeprav je zdrsnil na obrt tetoviranja, je ohranil umetniško zavest in svojo senzibilnost. Svojo umetnost je upodabljal le na ljudeh, ki so mu osvojili srce z izredno lepoto telesa in pošti, in redke, izbrane stranke Seikičiju niso prepustile le odločitve o ceni in umetniški izvedbi, ampak so morale tedne pa tudi mesece prenašati malone nevzdržno mučeništvo njegovih vbodljajev.

V srcu mladega tetovirarja se je skrivala nenavadna strast. Cutil je, kako ga preplavlja sla, kadar so možje, ki jih je tetoviral, glasno stokali od bolečin. Večina je slabo prenašala bolečine. Kadar jim je iglo zabadal v kožo, skozi oteklo nabreklo meso, od katerega je kapala kri, so glasno kričali. Najbolj se je zabaval pri cinobranem in topem tetoviranju, ki je bilo posebno boleče. Bolniki, ki so morali na dan prenesti petsto do šeststo vbodljajev, so se morali nato skopati v vroči vodi, da bi barve zadobile pravi sijaj. Popolnoma izčrpani so hodili iz kopalnice in nekateri so brez zavesti omahnili k Seikičijevim nogam. Seikiči je brezbrizno ošinil njihovo usmiljenje zobjajoče telo in z zadovoljnim smehljajem vprašal:

— Pa menda ne boli?

Kadar je kdo od moških spačil obraz, zaškrtal z zobmi ali glasno zakričal, ko da je nastopila zadnja ura, je Seikiči rekel:

— Ampak gospod moj! Saj ste ventlar meščan! Zberite se! Moje igle so pač nenavadno boleče.

In brezbrizno je tetoviral naprej in od strani pogledoval bolnikov s solzami oblitih obrazov. Kadar pa je bil kdo izredno hraber in je zbral ves svoj pogum, da se ne bi izdal, kako ga boli, je Seikiči obližnil svoje bele zobe in smeje rekel:

— No, takšne močne volje vam res ne bi prisodil. A kmalu vas bo začelo tako boleti, da tudi vi ne boste mogli več zdržati.

Seikičija je že dolga leta navdajala želja, da bi ženski bleščeče lepote vtetoviral v kožo vso silo svoje umetniške moči. Kadar je Seikiči pomislil na videz in nrav te ženske, se je zavedel svojih velikih zahtev. Ljubek obraz in nežna koža ga še zdaleč nista mogla zadovoljiti. Čeprav si je dobro ogledal vse dame, ki so v tokijski četrti kurtizan veljale za lepote, ni med njimi našel nobene, ki bi vzburla njegove čute.

Čeprav mu je bila idealna podoba nenehno pred očmi, je nikjer ni mogel odkriti. Tako so minila tri, štiri leta hrepenenja in njegovo pozelelje je bilo le še večje.

Četrto leto, nekega poletnega večera, ko je šel Seikiči mimo restavracije Hirasei v zabavišni četrti Fukagava, je s pogledom slučajno ošinil golo, snežno belo žensko stopalo, ki je kukalo izpod zastora v nosilnici, ki je stala pred vrati. Seikičijev izostreni pogled je že iz stopala lahko razbral lepoto, ki se drugače kaže le na obrazu.

Ta verižica iz petih nežnih prstov, igra barv na nohtih, podobnih svetlo rožnatim školjkam! Mehko zaobljena peta je spominjala na biser in koža se je bleščala tako čisto, ko da jo nenehno obliža voda iz skalnega izvira. Seikičiju se je zdelo, da bi morala ta noga vzburkati moško kri

in teptati njihova srca. Ženska s tem stopalom je bila ženska vseh žensk, ki jo je leta tako hrepenenče iskal. Seikiči je obrzdal svojo vriskajočo radost in pohitel za nosilnico v silnem upanju, da bo videl damin obraz. Toda pretekel je komaj dvesto metrov, ko mu je nosilnica zginila spred oči.

Minilo je leto in Seikičijevo hrepenenje se je sprevrglo v strastno ljubezen. Minila je že skoraj pomlad petega leta, ko je Seikiči stal nekega jutra na bambusovi verandi svoje hiše v Saga-čo nedaleč od zabavišne četrti in se ukvarjal z jutranjo toaletto ter opazoval svoje zimzelene rastline. Tedaj se mu je zazdelo, da je nekdo prišel skozi hišna vrata, in tedaj je iz sence žive meje stopilo dekle, ki ga ni poznal.

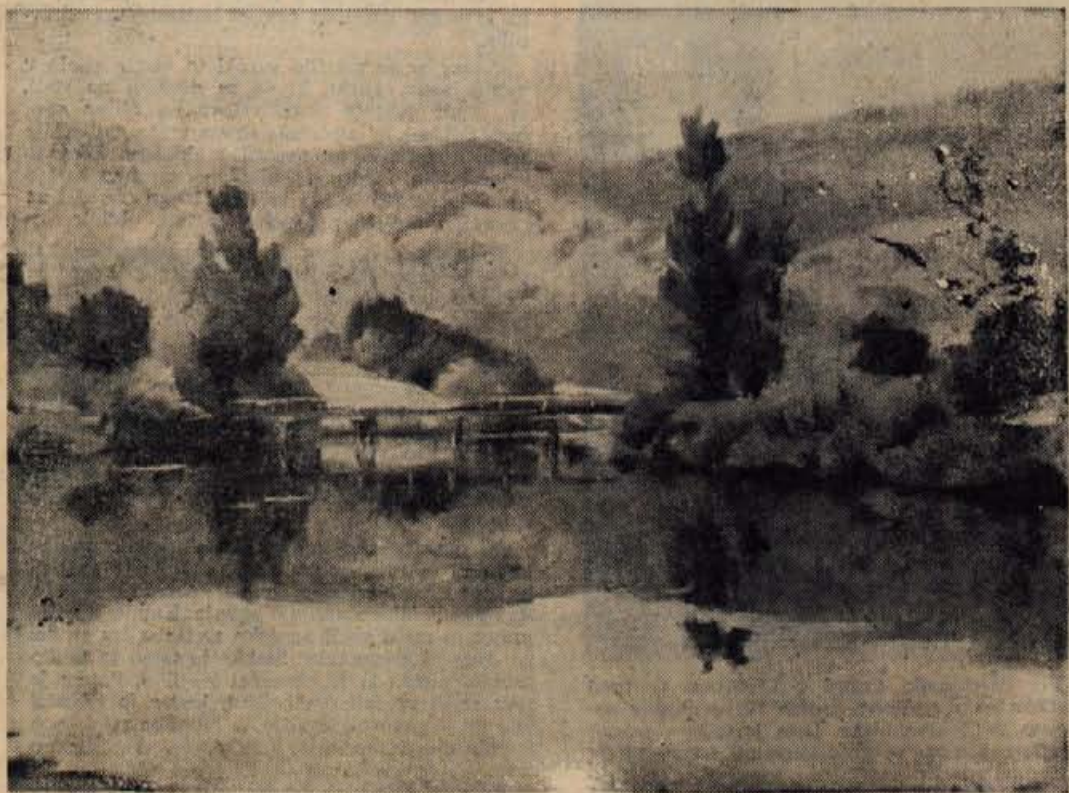
Mlado dekle je prišlo z naročilom Seikičijeve znanke, pevke v zabavišni četrti Tatsumi.

— Moja kolegica, spoštovani mojster, vas prosim, da bi ji na podlogo tegale ogrinjala narisali vzorec..., je reklo dekle in vzelo ogrinjalo iz papirja, okrašenega s pevkinim portretom.

V pismu, ki ga je dekle izročilo Seikičiju, ga je mlada pevka prosila, naj ji polepša ogrinjalo, nazadnje pa je še omenila, da bo dekle, ki mu bo prineslo sporočilo, kmalu postalo njena kolegica in bo začelo nastopati kot pevka. In lepo bi bilo, ko bi za deklico poskrbel tako, kot je bil poskrbel zanjo.

— Ker te ne poznam, domnevam, da si šele nedolgo tega prišla v Tokio, je vprašal Seikiči in si začel pozorno ogledovati dekletovo postavo. Zdelo se je, da nima več kot šestnajst ali sedemnajst let, čeprav so bile njene kretnje obvladane in obraz nenavadno zrel. Zdelo se je, da je njena lepota zrasla iz sanj vseh lepših moških in žensk, ki so skozi stoletja živeli v tem velemestu, zbiralniku vseh bogastev in pregreh te dežele.

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Jaka Torkar: Krka pri Dolenjskih Toplicah, tempera, 1971

● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● prevodi ● pre

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

— Nisi približno junija lani zapustila restavracijo Hirasei v nosilnici? jo je vprašal Seikiči in jo povabil, naj sede na verando, medtem ko je pozorno opazoval njeno nežno stopalo v sandali iz spletene slame, ki je počivalo na stopnici. Dekle se je zasmejala ob nenavadnem vprašanju:

— Ah, da, tedaj je še živel moj oče in me je večkrat peljal v restavracijo Hirasei.

Tedaj jo je Seikiči prijel za roko, ko se je ravno hotela spoštljivo posloviti, in rekel:

— Pet let je že, kar čakam nate. Danes seveda prvič vidim tvoj obraz, tedaj pa sem videl samo tvoje stopalo in ga nisem mogel pozabiti... Nekaj bi ti rad pokazal. Prosim, stopi noter in se počuti kot doma.

Odšel jo je v hišo, v sobo, iz katere je bil lep razgled na reko, ki je tekla mimo. Stopil je po dva velika svitka in enega razvil pred dekletom.

Slika je predstavljala kitajsko princeso Mo-Hsi, ljubico starokitajskega kralja Cou. Brezbrizno je sloneča ob stopniščni ograji in njeno dolgo brokatno oblačilo je valovilo po stopnicah navzdol. Glavo ji je krasila težka zlata krona, okrašena z lapis lazulijem in koralami. V rokah je držala kelih in hladno gledala svojo žrtev — ujetnika, ki naj bi ga na dvorišču usmrtili pred njenimi očmi. Z rokami in nogami je bil priklenjen k bronastemu steburu. V pričakovanju svoje usode je pred princeso sklanjal glavo z zaprtimi očmi. Okrutni pogled ženske in smrtno blede

obraz moškega sta bila zelo izrazita — ne samo grobo narisana, kot ponavadi slikajo takšne prizore.

Dekle je nekaj časa zatopljeno opazovalo grozljivo sliko. Nezavedno so se ji svetile oči in ustnice so ji drhtele. Njen obraz je na neki skrivnostni način postal podoben obrazu kitajske princese. Dekle je na sliki našlo svoj skriti resnični jaz.

— V tej sliki se zrcali tvoja duša, je v radostnem razburjenju rekel Seikiči in jo smehljaje pogledal.

Deklica je dvignila blede čelo in vprašala:

— Zakaj mi kažete to strahoto?

— Ženska na sliki si ti. Njena kri utripa v tvojih žilah.

Seikiči je vzel še drugo sliko in jo razvil. Na njej je bil napis: Zrtve. Sredi slike je na češnjevem drevesu sloneča mlada ženska. Ob njenih nogah pa je drugo čez drugo ležalo nekaj moških trupel. Oči so se ji divje bleščale v ponosu in radosti. Okoli nje je frfotala jata ptic in zdelo se je, ko da poje zmagoslavno pesem. Je slika prikazovala bojišče in cvetlični vrt sredi pomladi?

Medtem ko je ogledovala sliko, ji je bilo, ko da je v globini svojega srca odkrila skrito okrutnost. Seikiči je pokazal na naslikano žensko, katere obraz je v resnici spominjal na dekletovega.

— To je tvoja bodočnost. Moški bodo umirali zaradi tebe.

— Prosim, odnesite sliko, je rekla, in da bi se ubranila strašnemu čaru, se je odvrnila od slike in se vrgla na rogoznico. Potem je rekla z drgetajočimi ustnicami:

— Prav imate, mojster. Priznam, prav takšen značaj imam kot obe ženski na sliki.

Skrivnostni smehljaj ni zginil z dekličinega obraza.

— Ne bodi slabič! Raje si natanko oglej sliko. Kmalu se ne boš več bala takšnih slik.

Ni več dvignila glave. Ležala je na tleh, obraz je skrivala v rokavih kimona in zmeraj znova prosila:

— Mojster, spustite me domov. Strah me je pri vas.

— Samo počakaj, je odgovoril Seikiči, iz tebe bom napravil žensko čudovite lepote.

Približal se ji je. V žepu je imel mamilo, ki ga je nekoč kupil od nekega holandskega zdravnika.

Sonce se je zrcalilo v reki in svetlo sijalo v veliko sobo. Žarki, ki so se odbijali na vodi, so risali drhteče zlate valove na obraz spečega dekleta in papirnata drsna vrata. Seikiči je zaklenil sobo in se spustil k dekletu. Zdaj je prvič lahko v miru užival njeno čarobno lepoto in zdelo se mu je, da bi tako lahko obsedel za zmeraj, zatopljen v popolno negibno obličje.

Toda zmeraj bolj ga je spodbadala želja, ki si jo je že tako dolgo želel uresničiti. Pripravil je instrumente za tetoviranje in slekel dekle. Stisnil je čopič med palec, kazalec in mezinček leve roke in položil konico na dekličin hrbet. V desni roki je držal iglo in jo zabadal v črte, ki jih je prej narisal s čopičem. Tako kot je nekoč memfijsko ljudstvo krasilo svojo lepo deželo s sfingami in piramidami, tako je Seikiči krasil čisto polt tega dekleta. Vso svojo dušo je pretočil v sliko in vsaka vbrizgana kapljica cinobra je bila kot kaplja njegove lastne krvi, ki se je pretočila v dekličino telo.

Ni opazil, kako mineva čas. Prišel je poldan in minil in tihi spomladanski dan se je nagibal h koncu. Seikiči je roke so neustrahovano delale, da ne bi deklice zbudile iz spanja. Kmalu je vzel mesec in razlil svojo sanjsko svetlobo čez strehe na drugem bregu reke. Seikiči je samo za toliko prekinil delo, da je naravnal svetilko. Potem je spet segel po igli. Vsakokrat, kadar je zabodel iglo ali jo potegnil iz kože, je globoko zajel sapo in bilo mu je, ko da se je zbodol v svoje lastno srce.

Sledovi vbodov so se počasi množili in iz njih je rasel obris velikanskega pajka. Ko se je za-

čelo blede svitati, je demonska žival stegnila vseh osem nog čez dekletov hrbet.

Pomladansko noč, ki je šla h kraju, so zmotili glasovi ribičev v čolnih z belimi jadrji. Jutro se je jasnilo in že je bilo razločiti strešno opeko v okoliških četrtih. Seikiči je odložil čopič in opazoval pajka, ki ga je vtetoviral v dekletov hrbet. V to živalsko podobo je prelil vso svojo življenjsko moč. Zdaj, ko je izpolnil svoje delo, je bilo njegovo srce prazno.

Nekaj časa je človeka v sobi objemala nema tišina. Potem je bilo slišati drhteči in hripavi Seikičev glas:

— Svojo dušo sem prelil v tvoje tetoviranje, da bi postala najlepša ženska na svetu. Poslej na Japonskem ne bo ženske, ki bi se lahko merila s teboj. Tvoje srce ne bo nikoli več omahovalo. Vsi moški bodo tvoje žrtve. Zrtve za ponos tvoje lepote.

Ko da bi razumela Seikiči jeve besede, se ji je med ustnicami izvil rahel zdihljaj. Ko je začela globoko dihati in so se ji pri tem spuščala in dvigala ramena, so se pajkovi udi pregibali, ko da bi bili živi.

— Muke boš trpela, saj pajek oklepa tvoje telo.

Dekle je napol odprlo oči, v katere se je prikradel svetel žar.

— Mojster, pokažite mi moj hrbet! Če sem sprejela vase vašo dušo, sem morala postati želo lepa.

Govorila je kot v spanju, toda v njenem glasu je bilo čutiti pridih novega samozaupanja.

— Najprej se okoplji, da bodo barve zadobile svojo popolnost. Zelo te bo bolelo, vendar moraš zdržati, je šepetal Seikiči dekletu na uho.

— Vse bom prenesla, samo da bom lepa, se je z muko nasmehnila. Sledila je Seikičiju v kopalnico, in ko je stopila v vročo vodo, so se njene oči bleščale od bolečin.

— O, kako peče, je stokala.

— Mojster, prosim vas, pustite me samo in počakajte zgoraj. Ne maram, da bi me kakšen moški videl v takšnih mukah.

Ko je stopila iz kopeli, še vsa vlažna od vode, je odrinila nežne Seikiči jeve roke, ki bi ji rade pomagale, in omahnila na tla, stokajoč od neznošnih bolečin. Razpuščeni lasje so ji zmršeno viseli na lica. V zrcalu za njo se je odražala podoba dveh kot biserna matica belih podplatov.

Seikiči ji je uslišal željo in odšel v gornje nadstropje. Minilo je pol ure, in ko je slednjič prišla, je bila že oblečena. Črni, od kopanja še vlažni lasje, so jih obkrožali obraz in mehko padali na rame. Na njenih nežnih ustih in zaobljenih obrveh ni bilo več sene bolečine, in ko je nastonjena na stopniščno ograjo gledala čez reko v mehko daljavo, je ležal v njenih očeh mrzel lesk. Kljub mladosti je imela poteze ženske, ki je leta in leta živela v čajnicah in ji je lastna umetnost, kako začarati moška srca.

Seikiči je osupnil ob njenem spremenjenem nastopu, ki je bil v tolikšnem nasprotju z večrajšjo plašnostjo.

— Zdaj je čas, da se vrneš domov, je rekel.

Predse je položil oba poslikana svitka.

— Poklanjam ti ju.

— Mojster, je odgovorila, moje srce se nič več ne boji.

Dekletov pogled se je zasekal vanj kot pravkar nabrušeno rezilo. Bil je pogled kitajske princese in one druge mlade ženske na sliki z imenom »Zrtve«.

V njenem glasu je bilo čutiti prizvok zmagoslavja.

— Vi, mojster, boste moja prva žrtev — žrtev moje lepote.

Tedaj je prosil Seikiči:

— Daj, naj vidim tvoj potetovirani hrbet.

Nemo je prikimala in razgalila svoje telo. Žarki utranjega sonca so posijali na njen hrbet in v njegovem zlatem sijaju je zaplemenel velikanski pajek.

Prevedla Alenka Bolč-Vrabc

Knjižna novost

Pri Partizanski knjigi v Ljubljani je pred kratkim izšla zanimiva knjiga Ivana Jana z naslovom Dražgoška bitka. Delo je izšlo v precej manjšem obsegu že pred desetimi leti, zdaj pa je obnovljeno in dopolnjeno. Pisatelj je za knjigo prejel gorensko Prešernovo nagrado za leto 1971.

● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● li

Iskanje lirične resnice

Misli ob delu slikarja Jaka Torkarja

Jaka Torkar: Avtoportret, pastel, 1971

Prav gotovo bi zagrešil napako, ko bi sprva hotel najti v delu Jaka Torkarja odziv, ki naj bi mi pomagal strpati ga v določen predalček, znotraj katerega je možnih mnogo variant za spreten zapis o njegovem delu in ob njem, s katerim bi ga lahko postavil v tako luč, da bi ta obsijala tudi pisca teh vrstic. Toda ne, Torkar mi je ponudil v pregled skromne fragmente svojega opusa, ki še ni našel potrdila na samostojni razstavi zaradi raznorodnosti ustvarjenih del. Čeprav gre v Torkarjevem primeru za sorazmerno že kar dolgo trajajočo likovno tvornost — od diplome je preteklo že približno petnajst let — je bil slikar dolgo časa preokupiran s takim delom, ki je sicer zahtevalo vso prisotnost njegove likovno obrtniške spretnosti, a ga ne moremo šteti med umetniška dela, pa četudi so panorame za turistične prospekte izdelane z vso skrbnostjo, odgovornostjo in so po mojem mnenju doslej najuspešnejše v Sloveniji. Trditve, da so Torkarjeve panorame za turistične prospekte najuspešnejše in najboljše, kar smo jih imeli v slovenskem turističnem tisku, nas pripelje do zanimive poti, ki jo likovna kritika ali še bolje likovni recenzenti vse prevečkrat spregledajo: gre za kvaliteto, ki naj bo merilo vsega narejenega.

Smešno bi bilo na primer ubrati takšne poteze, ker je ta slikar moral delati tudi turistične panorame, se je pregrešil zoper čisto umetniško izpovednost na eni strani, na drugi strani pa njegovega dela ne moremo primerjati s kakim tujim slikarjem ali z našimi vrhunskimi likovnimi ustvarjalci.

Torej smo postavili povsem trdno kvalifikacijsko strukturo pri obravnavanju Torkarjevega dela in to je kvaliteta, ki jo bomo skušali tudi dokazati. Pri opisovanju bomo morali sicer uporabljati nekatere izraze, ki so zaradi svoje dvoumnosti dokaj tvegani, saj je naše izrazoslovje

na področju likovne umetnosti dokaj šibko in včasih že kar neboljeno.

Omenili smo Torkarjev sorazmerno dolgi umetniški staž in nesorazmerno skromno umetniško bero. Kadar naletimo na taka nesorazmerja, se moramo vprašati, kaj je vzrok takemu stanju. Odgovor nam skoraj vedno nudi slikarjeva biografija in le redko se je treba poglobljati zaradi odgovora na to vprašanje tudi v umetniških značaj.

Jaka Torkar je bil rojen leta 1932 v Lescah pri Bledu. Družina se je preselila na Javornik, kjer je Torkarjev oče mizaril in tudi rezbaril ter slikal. Ze tu naletimo torej na prvi vzgon, na željo, ki je pozneje Torkarja pripeljala na šolo za oblikovanje, po vojnih letih, ki jih je od aprila 1942 do julija 1945 preživel kot izseljenec v nemških taboriščih v Werenfelsu, Fahrtru in Erlangenu. Na šoli za oblikovanje je študiral slikarstvo pri profesorju Zoranu Didku in pri njem izpopolnjeval prve napotke, ki mu jih je dajal Joža Čebulj, danes pokojni dolgoletni član in funkcionar jeseniškega Dolika. Študij slikarstva je nadaljeval na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, kjer je diplomiral leta 1956, nato pa se je izpopolnjeval še tri semestre na specialki za grafiko pri profesorju Božidarju Jakcu, kar je v nadaljnjem delu prav gotovo pustilo bistvene sledove. Po študiju ga je čakalo še odsluženje vojaškega roka. Službo likovnega pedagoga je nastopil leta 1960, ki pa jo je po dveh letih opustil; od takrat je svobodni umetnik. Samostojne razstave še ni priredil, sodeloval pa je kot član Društva slovenskih likovnih umetnikov na društvenih razstavah in na razstavah podobora v Kranju. Tlako, ki si jo je naprtil s slikanjem panoram, je opustil šele pred nekaj leti in se šele od takrat naprej posveča samo slikarstvu.

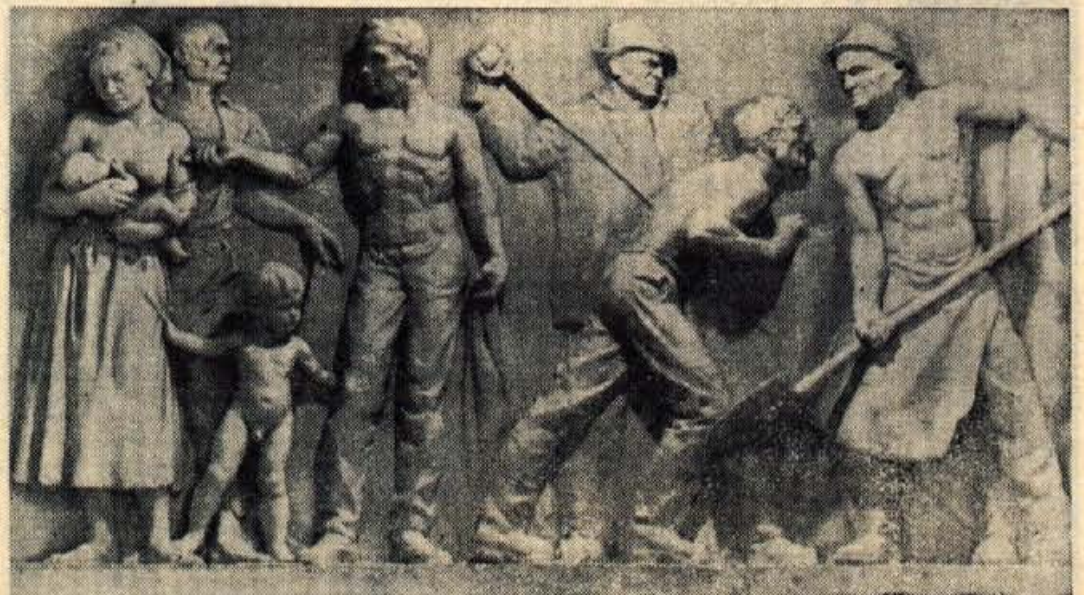
tako da smo ga leta 1971 srečali kar v dveh slikarskih kolonijah: v Groharjevi slikarski koloniji v Skofji Loki in v dolenski koloniji »Mlin ob Krki«. Predno se posvetimo Torkarjevemu slikarstvu, moramo omeniti še relief v dvorani Skupščine občine Jesenice, za katerega je prejel Prešernovo nagrado gorenjskih občin leta 1971.

S tem reliefom je izpričal vsestranskost likovnega udejstvovanja, ko se je za kratek čas posvetil tudi kiparski stvarini, ko je zamenjal čopič z modelirko in ustvaril veliko delo, ki ga kaže v popolnoma enaki luči kot njegov slikarski ali risarski opus. Ni se izneveril svojemu principu: kako uskladiti literarno vsebino z likovno govorico. Torkar je v reliefu znal uspešno združiti dosežke dosedanjih podobnih likovnih stvaritev, od katerih naj omenim samo reliefe kiparjev Lojzeta Dolinarja in Frančiška Smerduja. Razumljivo je, da je zato njegov relief odsev Dolinarjeve monumentalnosti in Smerdujeve mehke liričnosti, ki je še posebno blizu Torkarjevi občutljivosti. Združitev teh komponent je dala zanimiv rezultat likovne rešitve, ki se je prav posrečeno izognila sicer običajni napihnjeni formi, tako značilni za plastiko s snovjo iz obdobja narodnoosvobodilnega boja. Čeprav je Torkarjev relief delan na konvencionalen način, je likovna rešitev sveža do take mere, da ga bomo uvrščali med pomembnejše dosežke spomeniške plastike s tovrstno motiviko. Na skoraj osem metrov dolgem reliefu je upodobil približno štirideset figur v kombinaciji plitkega in visokega reliefa, ki združene v kompozicijski celoti ponazarjajo snov, simbolično zaobjeto v celoto pod skupnim vodilom oziroma z enotno mislijo, češ da se življenje prične in konča z ljubeznijo, z ljubeznijo do družine, do dela in do domovine.

Vsako pristno umetniško delo pa naj bo še tako skromno, nastane iz izvora, ki je dovolj zanimiv, celo dragocen: iz oblikujoče človeške zavesti, ki je naravno, organsko zrasla v določeni družbi. Umetniško delo vsakokrat pripoveduje nekaj pomembnega o tistem človeku, ki je delo opravil, in tudi o družbi, v kateri je nastalo. Družbeno okolje je prav gotovo važno za umetniško delo, vendar delo ne sprejema ne oblik ne njihovega smisla iz družbe, ki bi bila že popolnoma urejena in izoblikovana in bi tako svoje oblike vtisnila skozi umetnikovo delo, temveč je tako, da se pomen dela naglo spreminja.

Tako tudi umetniki ne sledo slogovni ali stilni konceptiji enakomerno in enotno, pač pa se v spletu stilnih posebnosti bodisi potegujejo za

(Nadaljevanje na naslednji strani)

Jaka Torkar: detajl reliefa v dvorani Jeseniške občinske skupščine, 1970

● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● likovna umetnost ● li

Jaka Torkar: Ivan Jan, črna kreda, 1971

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

prednje vrste raziskovalcev, ali pa obdelujejo tisto, kar je ušlo prvim; tudi v tej drugi ali tretji vrsti najdejo obilo možnosti za svojo osebno izpoved. Pristno umetniško delo ni nastalo samo v določeni družbi, ampak celo na določenem mestu, v določenem »domovinskem« okolju. Herbert Read je o tem povedal dovolj jasen stavek;

»Ampak, če vitalnost umetnosti izhaja iz križanja slogov, izhaja njena stalnost iz korenin, ki rastejo globoko in rodni zemlji.« (Modern English Art. Penguin 1964).

Torej mora človek pripadati svojemu obdobju, vendar se vpraša tudi o virih inspiracije, o intimnosti okolja, mogoče o skrivnostni sili, ki veže slikarja na stalnost in še na mnogo reči. Iz umetnikovega dela ni mogoče vedno razbrati vseh teh na videz tako neznatnih kapljic, ki drsijo čez verigo s številnimi členi, zato ga moramo ujeti v tistem trenutku, ki izdaja trdno varovane skrivnosti umetniškega ustvarjanja. Prišli bomo do spoznanja, da je v vsakem umetniku nekaj statičnega in hkrati nekaj dinamizma, oboje pa je nastalo v določenem pokrajinskem območju.

Torkarjeva značilnost je prav gotovo njegov kraj z vsemi mladostnimi spomini in vizijami, ki bi jih rad slikarsko prelil na platno, pa kot že rečeno še ni iznašel formule za popolno usklajitev likovne govorice z literarno vsebino. Njegov prijatelj iz mladih dni Slamnikov Zdravec — pisatelj Pavle Zidar — nima teh problemov, ker s svojimi besedami slika tako, kot bi rad z barvami pripovedoval Torkar. Čeprav Torkar čuti kot pisatelj, se mu zdi, da je obstal, da je na svoji poti postal pri portretu in krajini, ki pa mu vedno znova zadajata vrsto problemov, od razmerja do portretiranca na relaciji občutljivosti pa do konfrontacije: slikar in model; ter nazadnje čisto slikarjev problem: kako realističnemu portretu vdihniti v končni realizaciji še občutek lirične resnice, ki jo zasleduje v prefinjeno risanih portretih, v katerih se izpričuje virtuozna spretnost v obvladovanju oficijalne portretne realistične znanosti (primerjaj: Ladko Korošec v vlogi Krjavlja, portreti Ivana Jana, članov Slovenskega okteta, npr. Toneta Kozlevčarja ipd.).

Ceravno slikar trdi, da ne vidi izhoda, da so vsi ti portreti prej podobni delu, ki ga je opravljal pri slikanju panoram — brez dvoma gre tu za osnovni spopad med statično in dinamično komponento slikarjevega obstoja, kajti verziranost, ki jo obvlada, mu ne nudi odpora, da bi mogel reči sam v sebi; pri tem delu tudi umetniško trpim — pa je brez dvoma prav v portretih in v krajini izhod, ki si ga bo moral Torkar izbojevati. Kako drugače je sposoben ustvariti

Jaka Torkar: Ladko Korošec v vlogi Krjavlja, sepla kreda, 1970

pretresljive podobe, pričajo ilustracije Rdeče kantate Mihe Klinarja — ponovno naletimo na rojaka, ki imata skupen jezik — s katerimi je dokazal, da je možno s preprostimi likovnimi sredstvi in še vedno v okviru realistične oblikovnosti ter v duhu intimizma izpričati literarno predlogo na povsem svojski način. S simboliko človečnosti prežeta snov iz časa enobejske epopeje je našla pravi vizionarni ekspresivni odmev.

Zadnje slike mehke dolenske pokrajine, ki so nastale v dolenski slikarski koloniji, pričajo, da so odslej portreti in krajina poglavitna snov psihološke in razpoloženske slikarjeve poglobitve v studij, ki se trenutno še vedno vrta v krugu svojsko občutenega romantičnega realizma, kakršnega je zastavil pri nas Božidar Jakac, katerega učencec je tudi Jaka Torkar. Pogumno in iskreno ter brez vseh šlepomišenj je Torkar tu zastavil svoje delo in ga počasi in vztrajno gradi dalje z metodo dokumentarne ponazoritve narave in človeka, kjer je gradnja kompozicij vse bolj strnjena, jedrnata in osredotočena na zelo bogat in osebno dojet izraz neposredne resničnosti. Njej skuša dodati še svojo lirično obarvano melodijo resnice. Ta pa ga vodi od krute resničnosti, ki jo je spoznaval v grapi, v livni jami železarne, do vizije, ki mu stalno lebdi pred očmi: kraj, kjer je doma, je zakrit v gost dim iz mnogih dimnikov ter pomešan z meglo, ki jo tako kot pobočja Mežaklje obsije rdeč žar, kadar prebijejo plavž: vse se obsveti s čudno rdečino, z žarom ...

Brez dvoma je ocena, zgrajena na fragmentarni spoznavi slikarjevega dela, preskromna za dokončno sodbo. Vseeno pa lahko zagotovimo: Torkarjevo slikarstvo je v danem trenutku dobro, je na pravi poti, ki je sicer mnogo počasnejša od poti tistih, ki so na konici, je pa trdovratno iskanje samega sebe in svoje viednosti. To pa bo morala odkriti s pretehtanim izborom del njegova prva samostojna razstava.

Andrej Pavlovec

Jaka Torkar: Kozolec nad Krko, tempera, 1971

SNOVANJA — posebno kulturno rubriko GLASA ureja uredniški odbor Kluba kulturnih delavcev v Kranju: Milan Batista, Anton Miklavčič, Dušan Ogrizek, Bojan Pisk, Albin Učakar, Crtomir Zorec in Olga Zupan. Odgovorni urednik Bojan Pisk. Lektor Franc Drolc.